

*ISTRAŽIVANJA IVE VINSKOG S POSEBNIM OSVRTOM
NA RADOVE IZ EKONOMSKE POVIJESTI MEĐURATNOG
RAZDOBLJA*

1

Radovi Ive Vinskog zauzimaju posebno mjesto među ekonomskim djelima zbog nastojanja Vinskog da današnju ekonomsku moć naše zemlje gleda kroz prizmu njenoga historijskog razvoja. Pri tome je Vinski nastojao što je moguće više koristiti se ne samo postojećim kvantitativnim izvorima, već i vlastitim procjenama i proračunima, često i uz suradnju većeg broja odgovarajućih stručnjaka upotpuniti nedostatke statističkih izvora i izvesti nove zaključke za prošlost, sadašnjost i budućnost.

2

Nedavno je u izdanju Ekonomskog instituta u Zagrebu izašla najnovija knjiga Ive Vinskog »Klasna podjela stanovništva i nacionalnog dohotka Jugoslavije u 1938. godini« (Zagreb 1970).¹ Zbog toga što obrađuje dva dosad nepotpuno istražena fenomena naše zemlje — stanovništvo po klasama i prihode tih klasa u vrijeme kad je kapitalizam predratne Jugoslavije dosegao svoju kulminaciju, ta knjiga pobuđuje posebnu pažnju historičara, ekonomista, sociologa i demografa, te zavređuje nešto potpuniji prikaz.

U toj knjizi Ivo Vinski je s pomoću vlastitih konstrukcija ispravio nedostatke postojećih statistika, neprilagođenih klasnim razmatranjima, te je, stvorivši vlastiti kriterij za klasnu pripadnost, izračunao da je u 1938. godini od 15,300.000 stanovnika Jugoslavije bilo 34,6% proletarijata, 59,2% srednjih slojeva i 5,3% buržoazije (13).

Zbog primjene veoma kompleksne kvantitativne analize razmotrit ću detaljno strukturu toga opsežnog i za historičare veoma interesantnog rada. Knjiga »Klasna podjela stanovništva...« sastoji se od nekoliko dijelova.

Analitičkom dijelu rada prethodi poglavlje »Opće postavke o klasama« u kojem je autor ukratko izložio teoretska razmatranja o klasama, koji se termin upotrebljava u današnjem smislu od francuske revolucije.

Nakon toga autor je izložio svoj pristup istraživanjima klasa Jugoslavije u 1938. godini, objasnivši da je klasno razvrstavanje stanovništva shematizirao prema pretežnim obilježjima pojedinih populacionih skupina formiranih prilikom demografskog popisa stanovništva na početku godine 1931. Kako bi stanovništvo rasporedio na klase, autor je s pomoću 18 užih skupina formirao klasu buržo-

¹ Osvrt Drage Buvača u *Vjesniku* od 7. V 1970.

azije s jedne i klasu proletera s druge strane, izdvajajući kao posebnu grupu srednji sloj, sastavljen od malih i srednjih seljaka, javnih činovnika na nižim položajima i umirovljenika. Autor je pri tome bio svjestan da je zbog nepostojanja adekvatnih statistika, nemoguće dobiti čiste klasne odnose i da je slika klasnih odnosa u Jugoslaviji pred drugi svjetski rat dana u toj knjizi samo shematiziran prikaz realnih društveno-ekonomskih odnosa. Ipak, Ivo Vinski je veoma zadužio našu naučnu javnost što se odvažio da, podjelom stanovništva na dvije osnovne klase i jednu međuklasu, pruži na zdravoj logici bazirano apsolutno prihvatljivo grupiranje klasa na teritoriju predratne Jugoslavije. Istina, neka pitanja ostaju i dalje otvorena i sporna. Npr. namještenike i činovnike u privredi autor s devet desetina svrstava u srednje slojeve, ali priznaje da bi možda pripadali i proletarijatu jer ih eksploatiraju kapitalisti, iako rade van materijalne proizvodnje (9). U svakom slučaju — po mom mišljenju — ne samo dio činovnika i službenika zaposlenih u privredi, već i znatan dio službenika u državnim i gradskim službama, zbog svoga najamnog položaja i slabih prihoda, nalazi se u čitavom međuratnom razdoblju na rubu proletarizacije. Prema Vinskijevim rezultatima ispitivanja svaki treći Jugoslaven bio je proleter. Osobitost je agrarnih i privredno nerazvijenih zemalja, u kakve se ubrajala i predratna Jugoslavija, da je taj proletarijat uglavnom seoskog tipa, da su ga u Jugoslaviji uglavnom sačinjavali seljaci s posjedom ispod dva hektara s učešćem od 20,3% u ukupnom stanovništvu. Svrstavanjem sitnih siromašnih seljaka u proletarijat Vinski je razbio dotad jedinstvenu grupaciju seljaka ne samo posjedovno već i klasno, omogućivši razmatranje naše društvene strukture s klasnog stajališta. Čistih industrijskih radnika bilo je u predratnoj Jugoslaviji nešto više od pola milijuna, ali su oni zbog svoga radnog iskustva i političke zrelosti predstavljali osnovicu industrijskog razvitka u prvom deceniju nakon završetka drugog svjetskog rata (24). U poglavlju o klasnoj podjeli stanovništva Vinski analizira također kretanje nezaposlenosti, utvrdivši da je izvan poljoprivrede bio nezaposlen svaki deseti radnik. Jasno da je, uključivši prikrivenu nezaposlenost u agraru, ta stopa bila uistinu znatno viša, iako — kako zaključuje Ivo Vinski — manje očigledna nego u drugim kapitalističkim zemljama toga vremena. Poglavlje o klasama autor završava razmatranjima o prelijevanju stanovnika iz jedne klasne skupine u drugu, objašnjavajući to dinamičnošću procesa društvenog strukturiranja, kao posljedici razvoja dosad nedovoljno proučenih društveno-ekonomskih odnosa.

Završivši izlaganje o klasnoj podjeli stanovništva, uz opširno raščlanjivanje svake od 18 demografskih skupina napose, Vinski razmatra klase po njihovom bogatstvu. Analizi toga problema posvećena su poglavlja: »Nacionalni dohodak i društvene klase« (41—102), »Distribucija stanovništva i dohotka po društvenim klasama« (103—110), »Nivo prihoda stanovništva« (111—117), »Nivo zarada aktivnog stanovništva« (118—126), te prihodi poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva (127—140).

U poglavlju »Nacionalni dohodak i društvene klase« Vinski analizira učešće klasa u podjeli nacionalnog dohotka 1938. godine, na osnovi objavljenih definitivnih podataka o nacionalnom dohotku iz 1938. godine — na što se je autor posebice osvrnuo u radu »Nacionalni dohodak Jugoslavije u 1938. godini« (*Ekonomist*, 1968, 399—420) — i svojih dugogodišnjih istraživanja na polju

nacionalnog dohotka, o čemu će biti govora kasnije.² Zbog obilja podataka nemoguće je detaljnije se osvrnuti na te veoma interesantne analize o nacionalnom dohotku. Napomenut ću samo da je autor u razmatranju o upotrebi dobitka procijenio da je u inozemstvo 1938. godine transferirano gotovo 3% nacionalnog dohotka stvorenog u zemlji, odnosno 10% ukupnog dobitka proizvodnih djelatnosti jugoslavenske privrede. Od ukupnog dobitka stvorenog u proizvodnim djelatnostima buržoaziji je pritekalo 73% (78). Autor se također osvrće i na poresko opterećenje pojedinih skupina stanovništva, utvrdivši da je fiskalno opterećenje proletarijata i srednjih slojeva iznosilo 12%, a buržoazije 19%. Zbog šest puta višega prosječnog prihoda buržoazije u odnosu na proletarijat i srednje slojeve, Vinski zaključuje da je porezna politika države vođena u korist buržoazije, a na teret proletarijata, pa i srednjih slojeva. Veoma su značajna autorova razmatranja o produktivnosti rada što ih zasniva na odnosu netto-produkta i broja zaposlenih, kao jednog od najvažnijih indikatora produktivnosti.³ Veoma niska produktivnost rada u poljoprivredi bila je posljedica primitivne obrade zemlje. Osim usporedbe produktivnosti po pojedinim proizvodnim djelatnostima, autor uspoređuje nivo produktivnosti rada u krupnoj i sitnoj privredi, zaključujući da je nivo produktivnosti rada u industriji i krupnoj gradskoj privredi četiri i po puta veći nego na velikim poljoprivrednim gospodarstvima. Slične proporcije utvrdio je autor i na sektoru sitne privrede između nivoa produktivnosti rada u malim zanatskim radionicama u odnosu prema malim seljačkim gospodarstvima (101).

Naredna poglavlja posvećena su razmatranjima prihoda i zarada. To što je proletarijat sačinjavao 35% stanovništva, a njegov udio u sveukupnom nacionalnom dohotku Jugoslavije 1938. godine iznosio samo 18% u odnosu na buržoaziju koja je sačinjavala tanak sloj od 5% stanovništva, ali je sudjelovala u sveukupnom dohotku Jugoslavije sa 26%, omogućilo je autoru značajne usporedbe u distribuciji nacionalnog dohotka po društvenim klasama i skupinama stanovništva (103—110).

Na istom principu razmotren je nivo prihoda stanovništva. Prosječni prihod po stanovniku 1938. godine iznosio je 4.469 dinara. Pri tome proleter je imao 2.300 dinara godišnjeg prihoda prosječno, a buržuj 21.800 dinara (111). Seoski proletarijat imao je za polovicu manji prihod od proletarijata u gradovima i industrijskim centrima. Istraživanja pokazuju da je proletarijat, odnosno radnička klasa u užem smislu, bio jako eksploatiran. Skupina krupnih samostalnih privrednika (uključujući rentijere) imala je osam puta veće prihode od najamnih radnika zaposlenih u nepoljoprivrednim djelatnostima. Ipak su oni bili u dobrom položaju u odnosu na prihod radnika pretežno zaposlenih izvan poljoprivrede, koji je za tri četvrtine niži od zemaljskog prosjeka.

Još su znatnije razlike nivoa zarada kod aktivnog stanovništva (118—126). Ako se prosječna zarada najamnog radnika označi sa 100, onda su činovnici i na-

² Detaljne podatke o nacionalnom dohotku Jugoslavije godine 1938. objavio je prije desetak godina beogradski ekonomist S. Stajić u radu »Realni nacionalni dohodak Jugoslavije u periodima 1926—1939. i 1947—1956.« (*Zbornik radova Ekonomskog instituta FNRJ*, Beograd 1957, 7—58) i u studiji »Nacionalni dohodak Jugoslavije 1923—1939. u stalnim i tekućim cijenama« (Beograd 1959). Prije rata objavljene su o nacionalnom dohotku iz 1938. godine samo prethodne procjene.

³ Globalnu produktivnost nije moguće za sada proučiti zbog zapostavljenosti faktora opredmećenog rada. O tom problemu napisao je I. Vinski rad pod naslovom »Pristup analizi globalne produktivnosti« (*Ekonomske studije* III, Zagreb 1965).

mještenici imali plaće u visini od 286, visoki činovnici 822, a krupni samostalni privrednici 1.586 (120). Zanimljiv je također podatak da je omjer zarada između poljoprivrednog i nepoljoprivrednog radništva Jugoslavije bio 1 : 1,9 i da se taj omjer povećava u gornjem dijelu ljestvice društvenih klasa na štetu poljoprivrednog stanovništva. Ta je tendencija razumljiva i proizlazi iz velike razlike u produktivnosti rada (125—6). Nivo zarada buržoazije viši je pak za 14 puta od prosječne zarade proletarijata. Radnik u industriji i gradskoj privredi ostvarivao je opet dvaput veću zaradu nego najamni radnik u poljoprivredi. Zbog višeg nivoa produktivnosti, zarada najamne snage u industriji i gradskoj privredi bila je nešto veća u poređenju s poljoprivredom. Međutim, Vinski je usporedbom razlika u nivou zarada najamnih radnika u industriji i gradskoj privredi s poljoprivrednim radnicima, odnosno industrijalaca i bogatih seljaka, došao do zaključka da je stupanj eksploatacije najamne radne snage u industriji i krupnoj gradskoj privredi veći nego u poljoprivredi.

Kako bi detaljnije izložio te odnose, autor je posebice obradio prihode poljoprivrednog, a posebice nepoljoprivrednog stanovništva (127—140). Ta razmatranja ujedno sačinjavaju zaključni dio ove neobično vrijedne studije koja prilično osvjetljava društveno-ekonomsku strukturu predratne Jugoslavije.

Knjizi je pridodano dvanaest sumarnih tabela u kojima su izloženi kvantitativni podaci kojima autor operira u toku čitavog rada. Tabele su ukratko objašnjene u kratkom poglavlju o metodi i izvorima. Na kraju knjige nalazi se pregled upotrijebljene literature.

Pri ocjeni te knjige moramo istaknuti da je autor uložio golemi trud kod primjenjivanja postojećih statističkih podataka na klasno strukturiranje i da je postojeće kvantitativne veličine potpuno iskoristio. Izvjesna proizvoljnost u rješavanju tih problema rezultat je teškoća oko primjene teorijskih postavki na postojeće statističke izvore i ukazuje da je to ujedno i jedini mogući put da se analizira struktura jugoslavenskog društva u prošlosti. Daljnji korak u tome predstavlja svakako regionalna razrada toga problema jer, zbog nejednakog razvoja kapitalističkih odnosa u predratnoj Jugoslaviji kao posljedici historijskog nasljeđa, situacija je u pojedinim dijelovima zemlje bila veoma različita, te bi je trebalo istražiti na istom principu.

3

Budući da je prikazana Vinskijeva knjiga rezultat njegovih dugogodišnjih napora na istraživanju nacionalnog bogatstva i srodnih problema, koji su obrađivani postupno i sistematski, mislim da će biti koristan za našu naučnu javnost kratak prikaz čitavog opusa toga veoma plodnog autora koji se od 1953. godine javlja brojnim priložima u ekonomskoj literaturi.

Najveći dio Vinskijevog opsežnog opusa posvećen je ispitivanjima narodnog bogatstva kao skupnosti korisnih materijalnih dobara društvene zajednice u određenom trenutku i nacionalnog dohotka kao bogatstva u nastajanju. Usprkos nepotpunosti statističkih podataka u prošlosti, Vinski je već u prvim svojim radovima s tog područja pokazao sklonost k historijskoj problematici, te je njegova studija »Investicije na području Hrvatske u razdoblju između dva

svjetska rata« (Beograd 1955) privukla pažnju ekonomskih historičara.⁴ Nakon toga objavio je rad »O upotrebi narodnog dohotka Jugoslavije 1953—1954« (*Ekonomski pregled*, 1956, 315—371) u kojem je zahvatio jednu suvremenu temu. U ta dva rada autor je zacrtao sferu svojih interesa, ograničivši se na istraživanja privrednog rasta u prošlosti sa svrhom da objasni neravnomjerni razvitak pojedinih privrednih grana i geografskih regija zemlje i nastojanje da se ubuduće pokuša izbjeći narušavanje ravnoteže dugoročnim planiranjem privrednog razvoja.

Kako bi stvorio bazu za usporedbe, Ivo Vinski je započeo, i veoma uspješno izvršio, velik posao na izračunavanju nacionalnog bogatstva Jugoslavije u 1953. godini. Rezultati toga rada objavljeni su u studiji »Nacionalno bogatstvo Jugoslavije« (Zagreb 1957) i radu »Nacionalno bogatstvo Jugoslavije koncem 1953.« (*Ekonomski pregled*, 1958, 1—35). U skraćenom izdanju ta je rasprava štampana i u Americi u knjizi *Income and wealth series VIII* (Cambridge 1959). Rezultati tih istraživanja nacionalnog bogatstva Jugoslavije predstavljaju prvu procjenu bogatstva naše zemlje izvedenu na bazi suvremenih statističkih metoda. Ujedno, to je bila u doba svog izlaženja i najdetaljnija procjena nacionalnog bogatstva jedne zemlje u svjetskim relacijama, jer u njoj Vinski obrađuje oko 300 stavaka bogatstva. Nekoliko godina kasnije, Vinski je obradio tu temu još potpunije pod naslovom »Nacionalno bogatstvo« (Zagreb 1964), dopunivši svoja ranija istraživanja na općejugoslavenskom planu.

Po istoj shemi Vinski je proračunao nacionalno bogatstvo na području republika. Za Hrvatsku je izradio poseban rad pod naslovom »Nacionalno bogatstvo na području NR Hrvatske« (*Ekonomski pregled*, 1958, 175—190), a sveukupni pregled po republikama izložen je u radu »Uporedba nacionalnog bogatstva na područjima Jugoslavije« (*Ekonomski pregled*, 1959, 119—146) objavljenom i kao posebna knjiga »Procjena nacionalnog bogatstva na područjima Jugoslavije« (Zagreb 1959). Na bazi tih republičkih procjena bogatstva R. Bičanić je priredio razne ekonomske interpretacije u udžbeniku »Ekonomska politika Jugoslavije« (Zagreb 1962), a rezultatima Vinskijevih ispitivanja obilno se koriste i mnogi drugi autori. Od posebnog je značenja za ekonomsku historiju u tim Vinskijevim radovima kritički osvrt na dotadašnje pokušaje procjena nacionalnog bogatstva u prošlosti na našem području, kao i kratak historijski osvrt. Koristeći se suvremenim statistikama, dopunjavajući ih svojim procjenama za približno 71% nacionalnog bogatstva i dotjerujući svoje prvobitne procjene za Jugoslaviju iz 1957. godine, Vinski je dao u tim radovima izvanredno vrijedan prilog ne samo jugoslavenskoj već i svjetskoj problematici istraživanja nacionalnih bogatstva. Ujedno, kako naglašava Dragomir Vojnić u osvrtu na Vinskijevu knjigu iz 1959, »... ta studija predstavlja prvu procjenu nacionalnog bogatstva jedne zemlje, koja je razrađena na uža područja unutar državnog teritorija«.⁵

---
⁴ Osvrt R. Bičanića u *Historijskom zborniku* 1957, 147—149. i M. Macure u *Našoj stvarnosti*, 5/1955. Taj je rad rezultat dvogodišnjih istraživanja, a iz tog perioda potječe i rad I. Vinskog »O veličini naših investicija« (*Ekonomski pregled*, 1954, 536 i d.).

⁵ Prikaz D. Vojnića u *Ekonomskom pregledu*, 1960, 64. i S. Stajića u *Ekonomistu*, 4/1960.

Ti su radovi omogućili Vinskome da izradi niz regionalnih studija o nacionalnom bogatstvu prema stanju 1953. i da ih komparira u širim razmjerima.⁶ Iako su ta istraživanja, rađena suvremenim metodama, neobično važna za lokalnu ekonomsku historiju, Vinski osjeća potrebu daljnjeg usavršavanja svoje metode, te ističe: »te bi interpretacije trebalo osnovati na analizi faktora historijskog nasljeđa i naše poslijeratne ekonomske politike, na analizi privrednih uvjeta promatranog područja i navika i shvaćanja njegovog stanovništva«, zalažući se tako za suradnju istraživača različitih društvenih nauka.⁷ Posebice je interesantan prvenac tih lokalnih istraživanja u kojem je dan kratak prikaz historije Beograda i istaknuta potreba istraživanja nacionalnog bogatstva u kvantitativnom izrazu za gradove kod kojih se na razmjerno malom prostoru u pravilu koncentrira znatna veličina nacionalnih bogatstava u različitim oblicima.⁸

Nacionalno bogatstvo Zagreba obrađeno je nešto oskudnije nego Beograda i nedostaje mu historijski osvrt, ali je Vinski u posebnom radu obradio nacionalni dohodak Zagreba od početka drugog svjetskog rata sve do 1959. godine pod naslovom »Nacionalni dohodak područja grada Zagreba u proteklih dvadeset godina« (*Privreda Zagreba*, 1960, 157—160).

Vrhunski domet na području istraživanja nacionalnog bogatstva i nacionalnog dohotka predstavlja knjiga »Uvod u analizu nacionalnog dohotka i bogatstva« (Zagreb 1967) u kojoj su rekapitulirana sva dotadašnja Vinskijeva istraživanja u sažetom izrazu, dopunjena novim saznanjima.⁹ Vrijednost knjige povećava to što su sve iskazane veličine stavljene u međunarodne relacije, čemu je Vinski težio već i desetak godina ranije.¹⁰ U knjizi su sažeto prikazani privredni rast, nacionalni dohodak i bogatstvo, te produktivnost. Svaka od tih veličina obrađena je metodološki i pojmovno, dan je historijski osvrt i međunarodne usporedbe, a čitav sadržaj protkan je brojnim tabelama. Značajna su i spomena vrijedna Vinskijeva razmatranja o kretanju produktivnosti na području Jugoslavije od 1910. do 1961. godine s obzirom na strukturu radne snage, te je tako već u toj knjizi načeta problematika obrađena u knjizi »Klasna podjela stanovništva i nacionalnog dohotka Jugoslavije u 1938.« (Zagreb 1970). Zbog nedostatka pojedinih statističkih procjena, kretanje produktivnosti bazirano je na procjeni kretanja produktivnosti živog rada, te nije razmatran opredmećeni

⁶ U ovu grupu radova Ive Vinskog treba ubrojiti »Nacionalno bogatstvo na području Beograda«, *Ekonomski pregled*, 1960, 173—221; »Nacionalno bogatstvo na području Zagreba«, *Ekonomski pregled*, 1960, 524—575; »Nacionalno bogatstvo na području otoka Korčule«, *Ekonomski pregled*, 1961, 125—168; »Komparativna procjena nacionalnog bogatstva na području općina Dubrovnik i Varaždin«, *Ekonomski pregled*, 1962, 21—44; »Nacionalno bogatstvo na području otoka Lastovo«, *Analizirani podaci iz područja Jadranskog instituta*, 1968, 573—598; »Procjena nacionalnog bogatstva na području općine Varaždin«, Zagreb 1962. (rukopis).

⁷ I. Vinski, »Procjena nacionalnog bogatstva na područjima Jugoslavije«, Zagreb 1959, 5.

⁸ I. Vinski, »Nacionalno bogatstvo na području Beograda«, *Ekonomski pregled*, 1960, 173—221.

⁹ Osvrt M. Mesarića u *Ekonomskom pregledu*, 1967, 721—723.

¹⁰ I. Vinski: »O međunarodnim usporedbama nacionalnog bogatstva«, *Međunarodni problemi*, 1958, br. 2; »O paritetu kupovne snage novca kao mjerilu poređenja nacionalnog dohotka«, *Međunarodni problemi*, 1959, br. 1; »Nivo nacionalnog dohotka u međunarodnom pregledu«, *Zbornik radova Ekonomskog instituta*, Zagreb 1952—62, 151—159.

rad u obliku fiksnih fondova, što i nije moguće s obzirom na stupanj istraženosti toga problema.¹¹

Dr Ivo Vinski često povezuje istraživanje nacionalnog bogatstva kao statističkog i nacionalnog dohotka kao dinamičnog elementa, težeći ustanovljivanju njihovog odnosa. Taj odnos u dugom vremenskom nizu prikazan je u radu »Proračun vrijednosti nacionalnog dohotka i bogatstva na područjima Jugoslavije 1909—1958.« (*Tebnika*, 1960, 1626—1633). U radu »Proračun narodnog dohotka područja nekih kotareva Srednje i Sjeverne Dalmacije« (*Ekonomski pregled*, 1956, 573—586) donesene su procjene za suvremena privredna kretanja.

Za potrebe Saveznog zavoda za privredno planiranje Vinski je izradio dvije studije: »Narodni dohodak Jugoslavije u međunarodnom pregledu i paritet dinara« (*Komunikacioni materijali* br. 41, Beograd 1964) i »Kretanje društvenog proizvoda i narodnog dohotka Jugoslavije 1952. do 1968. godine po oblastima privrede i socijalističkim republikama u cenama 1966.« (*Studije, analize i prikazi Sav. zavoda za statistiku*, br. 45, Beograd 1969). Rad »Društveni proizvod Jugoslavije i zemalja Zapada 1968—1986. godine« (*Ekonomski pregled*, 1970, 96—128) predstavlja rezultate Vinskijevih procjena o nivou društvenog proizvoda Jugoslavije u odnosu na glavne zemlje Zapada u 1968, prognozu i međunarodne usporedbe do 1985. godine.

Za praktične potrebe naše privrede Vinski je, kao suradnik Ekonomskog instituta Hrvatske, izradio također niz radova u kojima je manje-više pokušao dati i osvrt na historijske relacije. Nakon omanjeg rada »Rast nacionalnog dohotka i fiksnih fondova Jugoslavije 1947—1958.« (*Ekonomski pregled*, 1959, 287—310) Vinski je dopunio proračune tih veličina za pola stoljeća, te je izdao studiju »Nacionalni dohodak i fiksni fondovi na području Jugoslavije 1909—1959.« (*Zbornik radova Ekonomskog instituta*, Zagreb 1952—62 i *Ekonomski pregled*, 1959, 832—862. Zbog svoje važnosti studija je izašla i u međunarodnoj ediciji *Income and wealth series*, IX, London 1961.)¹² Na osnovi rezultata tih istraživanja mogu se dobiti predodžbe o kretanju ukupne proizvodnje i potrošnje u Jugoslaviji u pedeset proteklih godina u kojem se periodu netto-produkt po stanovniku povećao za dva i po puta.

Zbog izvanredne važnosti fiksnih fondova za valoriziranje nacionalnih bogatstava i praćenje privrednog rasta posvetio je Vinski veliku pažnju obradi toga faktora. Kako bi stvorio bazu za poslijeratna izračunavanja fiksnih fondova, Vinski je izvršio analizu investicija za razdoblje između dva svjetska rata za područje Hrvatske i Jugoslavije.¹³

U skupinu historijsko-ekonomskih radova ide i studija »Procjena kapitala na području Hrvatske u razdoblju između dva svjetska rata« (*Putovi revolucije*, 1964, 3—4, 417—446, i *Prilozi za ekonomsku povijest Hrvatske*, Zagreb 1967, 113—142), koja kvantitativno dopunjuje i za područje Hrvatske znatno obogaćuje istraživanja Sergija Dimitrijevića na polju kapitala.¹⁴

Rad »Procjena fiksnih fondova na području Jugoslavije 1910—1958.« (*Privredna izgradnja*, 1959, 11—12, 22—36) obrađuje fiksne fondove u toku pola stoljeća

¹¹ O metodologiji ovih izračunavanja produktivnosti piše I. Vinski u već spomenutom radu »Pristup analizi globalne produktivnosti«, *Ekonomski pregled*, 1965, 21—54.

¹² Rezultatima tih istraživanja Vinski se koristio u svojim kasnijim sintetičkim radovima, npr. u »Uvodu u analizu nacionalnog dohotka i bogatstva«, n. dj., 161—168.

¹³ I. Vinski, »Investicije na području Hrvatske u razdoblju između dva svjetska rata«, Beograd 1955; Isti, »Investicije na području Jugoslavije u razdoblju između dva svjetska rata«, (*Ekonomski pregled*, 1959, 601—606).

¹⁴ S. Dimitrijević, »Strani kapital u privredi bivše Jugoslavije«, Beograd 1958.

i predstavlja sintezu Vinskijevih procjena do 1958. godine.¹⁵ Kasnije Vinski produžuje istraživanja do 1960, odnosno do 1964. godine, izradivši na tu temu niz radova na općejugoslavenskom i regionalnom planu.¹⁶ Najnovije razdoblje obrađeno je u studiji »Rast fiksnih fondova Jugoslavije od reforme do početka 1967.« (*Ekonomski pregled*, 1967, 485—507). U tome radu, u kojem su prikazane godišnje stope rasta i za međuratno razdoblje, autor zaključuje da je tempo porasta fiksnih fondova u novoj vrijednosti od 1946—1966. dva i pol puta viši nego od 1919—1939. godine. U ovu skupinu pripada i neobjavljeni rad »Trošnost neproizvodnih fiksnih fondova u gradovima Hrvatske« (Zagreb 1960, strojopis).

Svi ti radovi ukazuju na značajno privredno kretanje u poslijeratnom periodu i niski nivo investiranja u prijeratnom razdoblju. Ta su istraživanja značajna za privredno planiranje u našoj zemlji, gdje »...s obzirom na dinamičan privredni razvitak, nije dovoljno poznavati veličinu i strukturu bogatstva samo za jednu godinu, već je poželjno da raspoložemo takvim procjenama za dulje vremenske nizove«.¹⁷ Osim toga, rezultati Vinskijevih istraživanja omogućuju drugim ekonomistima empirijsku obradu srodnih problema.¹⁸

U novije vrijeme Ivo Vinski sve se više bavi suvremenim problemima s područja ekonomske politike i planiranja. U okviru teme »Osnovna sredstva jugoslavenske industrije u odnosu na njen proizvod i zaposlene osobe« Vinski je napisao radove »Intenzitet kapitala u jugoslavenskoj industriji od 1962. do 1968.« (*Ekonomski pregled*, 1969, 633—650), »Kapitalni koeficijenti jugoslavenske indu-

¹⁵ I. Vinski, »Procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije 1946—1958«, *Ekonomski pregled*, 1959, 5.

¹⁶ Period do 1960. obrađuju ovi radovi I. Vinskog: »Fiksni fondovi Jugoslavije od 1946—1960«, *Ekonomist*, 1962, 1; »Porast fiksnih fondova Jugoslavije u poslijeratnom periodu«, *Tehnika*, 1/1962, 17—24; »Procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije od 1946—1960«, Zagreb 1962. (Osvrt L. I. u *Ekonom. pregledu*, 1963, 95—96); »Procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije po socijalističkim republikama od 1946. do 1960.«, Beograd 1964, objavljena i u *Ekonomskim studijama*, 4/1964, te u Zagrebu kao posebna knjiga 1965; »Procjena rasta fiksnih fondova za Srbiju« (*Ekonomist*, 1962, 236—266), Makedoniju (*Stopanski pregled*, 1962, br. 4), Sloveniju (*Ekonomska revija*, 1963, br. 1), Bosnu i Hercegovinu (*Pregled*, 1963, br. 4). Hrvatskoj je Vinski obratio posebnu pažnju, te je osim manjeg rada »Fiksni fondovi na području N. R. Hrvatske od 1956—1960«, *Ekonomski pregled*, 1963, 19—44, izradio i opsežnu studiju »Procjena rasta fiksnih fondova na području N. R. Hrvatske u razdoblju 1946. do 1960. godine« (*Ekonomske studije*, 1962, 1, 105—181). Komparativni pregled po republikama dan je u radu »Regionalna procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije od 1946. do 1960.«, *Ekonomski pregled*, 1967, 417—450, a usporedba sa Sovjetskim Savezom objavljena je u *Ekonomskom pregledu*, 1961, 513—545.

Period do 1964. obrađen je u ovim djelima: »Rast fiksnih fondova Jugoslavije od 1946. do 1964. godine«, (*Ekonomist*, 1965, 667—679); »Rast fiksnih fondova po jugoslavenskim republikama od 1946. do 1964.« (*Ekonomist*, 1966, 417—438). Za područje Hrvatske objavljena su dva rada: »Rast fiksnih fondova Hrvatske«, *Ekonomske studije*, 1966, 4, 69—100 i »Privredni rast S. R. Hrvatske u razdoblju od VII do VIII kongresa SKJ«, *Ekonomski pregled*, 1964, 661—676, u kojem je prikazan rast fiksnih fondova od 1959—1964.

¹⁷ I. Vinski, »Fiksni fondovi na području N. R. Hrvatske od 1946. do 1960«, *Ekonomski pregled*, 1963, 19.

¹⁸ Mnogi suradnici Ekonomskog instituta Hrvatske baziraju svoja istraživanja na rezultatima rada Ive Vinskog (M. Mesarić, D. Vojnić i drugi). Treba napomenuti da I. Vinski u gotovo svakom svojem radu opširno obrazlaže metodologiju postupka pri istraživanju što olakšava kasnije korištenje izloženog materijala. Postoje i čisto metodološki radovi Vinskog, npr. »Metodološki problemi revalorizacije osnovnih sredstava«, *Ekonomski pregled*, 1961, 799—811.

strije u razdoblju 1962. do 1968.« (*Ekonomski pregled*, 1970, 37—54) i »Osnovna sredstva jugoslovenske industrije u razdoblju od 1962. do 1968.« (*Ekonomist*, 1969, 567—585). U nekim od tih radova postoje usporedbe s prijeratnim periodom odnosno s 1938. godinom.

4

Izvan okvira svoje standardne problematike Vinski je također istražio nekoliko tema koje ćemo spomenuti jer pripadaju području ekonomske i socijalne povijesti.

U radu »Veličina socijalnog osiguranja u Hrvatskoj« (*Ekonomski pregled*, 1953, 300—308) Vinski je usporedio globalnu veličinu davanja za socijalno osiguranje u odnosu na relevantne faktore u Hrvatskoj, usporedivši dobivene rezultate sa stanjem u nekim drugim zemljama.

Istoj socijalnoj problematici pripada i rad »Ekonomska stanarina i stambeni prostor u Hrvatskoj« (*Ekonomski pregled*, 1954, 427—440) u kojem je, uz ostalo, autor dao opširan osvrt na stambenu politiku u međuratnom razdoblju.¹⁹

Specifičnu, ali za naše doba sve relevantniju problematiku, sadrži rad »Ekonomske aspekte privremenog zapošljavanja Jugoslavena u Zapadnoj Evropi« (*Ekonomski pregled*, 1968, 539—557). U tom interesantnom prilogu korišteni su podaci dobiveni anketiranjem 0,8% promatranog skupa. Taj rad trajne vrijednosti rađen je za potrebe Zavoda za migracije i pruža nam veoma indikativne podatke o uzrocima i posljedicama suvremene emigracije.

Sa svrhom da ustanovi poziciju Jugoslavije na međunarodnoj skali veličine kolektivne potrošnje u odnosu na suvremeni svijet pisan je rad »Međunarodne usporedbe kolektivne potrošnje« (*Ekonomski pregled*, 1968, 427—440) u kojem je današnja jugoslavenska potrošnja okarakterizirana kao »umjerena«.

5

I na kraju možemo samo reći da veći dio golemog opusa Vinskijevih radova predstavlja trajnu vrijednost, nastalu dugogodišnjim mukotrpnim i pionirskim radom tog istraživača. Opsežno obrazložena metodologija i radni postupak, dodani gotovo svakom radu toga ekonomista, omogućavaju uvid u korektnost autorova postupka pri korištenju literature i izvora koji su interpretirani iscrpno, sistematski i kritički. U prilog Vinskome ide njegova odvažnost... Naime, u nedostatku, odnosno u slučaju nepotpunosti izvora, Vinski dolazi do zaključaka na temelju vlastitih procjena i proračuna, upotpunjavajući tako goleme praznine na području ekonomskih istraživanja i rješavajući veoma uspješno probleme koji su se dosad smatrali nerješivima. Svakako da pri tome sistematski način obrade naučne problematike sa svim potrebnim kvantitativnim i kvalitativnim analizama čine ta izlaganja veoma pozitivnim doprinosom jugoslavenskoj ekonomskoj nauci.

Mira Kolar-Dimitrijević

¹⁹ O toj se problematici raspravlja i u Vinskijevom referatu »Ekonomske problemi održavanja i reprodukcije stambenog fonda«, održanom na Prvom opštejugoslavenskom savjetovanju o stambenoj izgradnji i stanovanju 1956. godine u Ljubljani, a objavljenom u 15. svesku Stalne konferencije gradova (Novi Sad 1956).